

Yanal Baskı Teorisi Çerçevesinde Büyük Güçlerin Rekabetinin Analizi

Analysis of Great Powers Rivalry in the Framework of Lateral Pressure Theory

Zuhal ÇALIK TOPUZ*

Öz

21. yüzyılın en belirgin özelliklerinden biri büyük güçlerin rekabetinin uluslararası siyasete geri dönüşü olmuştur. Bu yüzyılda, dünyanın önde gelen üç jeopolitik aktörü ve askeri-ekonomik gücü olan Amerika Birleşik Devletleri, Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu, kendilerini karmaşık güç rekabeti içerisinde bulmuştur. Güç rekabeti içerisinde kaynak ve güç arayışı, üç büyük gücün uluslararası sistem içerisinde hayatta kalmasında merkezi bir role sahip hale gelmiştir. Üç büyük gücün, sınırlarının ötesinde kaynak elde etme, çeşitlendirme ve güvenceye alma ihtiyacının yönlendirdiği yanal baskı sonucunda küresel rekabet giderek yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu çalışmada büyük güçlerin kaynak ve güç rekabeti, Nazli Choucri ve Robert C. North tarafından geliştirilen yanal baskı teorisi çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu kapsamda büyük güçlerin uluslararası genişlemesi ve çatışmanın katalizörü olan kaynak ihtiyacına vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yanal baskı, büyük güç, ABD, Çin, Rusya.

Abstract

One of the most distinctive features of the 21st century has been the return of the competition of great powers to international politics. In this century, the three leading geopolitical actors and military-economic powers of the world, the United States of America, the People's Republic of China, and the Russian Federation, found themselves in a complex power competition. In the power competition, the gap between resources and power has become a central role in the survival of the three great powers in the international system. As a result of the lateral pressure driven by the need of the three great powers to obtain, diversify and secure resources beyond their borders, global competition has started to intensify. In this study, resource and power rivalry of great powers are analyzed within the framework of lateral pressure theory developed by Nazli Choucri and Robert C. North. In this context, the international expansion of great powers and the need for resources, which are the catalysts of conflict, were emphasized.

Key Words: Lateral pressure, great power, China, Russia, USA.

Giriş

Uluslararası ilişkiler, her zaman güçlü siyasi oluşumların arasındaki rekabet ile karakterize edilmiştir. Bu açıdan 19. yüzyılın sonlarına, büyük güçlerin sömürgelere sahip olmak için ekonomik ve askeri nüfuz mücadelesi damgasını vururken, 20. yüzyılda, büyük güç olmanın ne anlama geldiğine dair fikirler

Makale Geliş Tarihi: 08.04.2022. Makale Kabul Tarihi: 20.11.2023.

Araştırma Makalesi / Künye: ÇALIK TOPUZ, Zuhal, "Yanal Baskı Teorisi Çerçevesinde Büyük Güçlerin Rekabetinin Analizi", Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), Sayı: 33, Cilt: 17, Aralık 2023, s. 251-271.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü,
E-mail: zuhalcaliktopuz@ardahan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0021-1353.

Akademik
Bakış

251

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

değişmiş ve bir sömürge devlete sahip olma fikri tamamen reddedilmiştir.¹ 21. yüzyıl uluslararası sistemi ise, kendine has özellikleri bünyesinde barındırmakla birlikte büyük güçler arasında jeopolitik güç rekabetinin yaşandığı bir dönem olmaya başlamıştır. Büyük güçler arasında artan jeopolitik rekabet, Ukrayna, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da doğrudan karşı karşıya gelmek yerine genellikle proxyler aracılığıyla gerçekleşmeye başlamış ve dünyanın enerji kaynaklarını ve ticaretini taşıyan deniz yollarına kadar uzanmıştır.² Bu yüzden, dünyanın 21. yüzyılda büyük güç rekabeti çağına girdiğini ileri sürmek günümüzde olağan hale gelmiştir.³

Güç ve nüfuz rekabetinin devletler arasındaki siyasetin genel bir özelliği olduğu göz önüne alındığında, çatışmalara neden olan etki alanları arasındaki kesişmeleri işaret eden yanal baskı teorisi önem arz etmektedir. I. Dünya Savaşı'nın uzun vadeli nedenlerine ilişkin çalışmalarında, Nazli Choucri ve Robert C. North tarafından geliştirilen yanal baskı teorisinde (Lateral Pressure) ulusal büyüme ile uluslararası rekabet arasındaki dinamikler açıklanmaya çalışılmıştır. Choucri ve North, yanal baskı teorisini nitel ve nicel terimlerle formüle ettiklerinde, nüfus ve teknolojik büyümeye bağlı olarak kaynak ihtiyacının neden olduğu yanal baskı sürecinin, iki veya daha fazla büyük gücün çıkarları kesiştiğinde çatışmalara neden olabileceğini savunmuşlardır. Ülkelerin kaynaklarının, nüfusun taleplerine ve teknoloji seviyelerine göre sınırlı olması durumunda, ülkelerin davranışlarını ulusal sınırların dışına genişleteceğini ifade etmişlerdir.⁴ Bununla birlikte, bir ülkenin yanal baskı gücünün, o ülkenin kapasitesi ve gücüyle pozitif bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymuşlardır.⁵ Kısaca, bir ülkenin yanal baskısı ne kadar güçlüyse, rekabetin ve dolayısıyla silahlanma yarışlarının, krizlerin ve savaşın yoğunlaşma olasılığının daha fazla olduğunu iddia etmişlerdir.

Yanal baskı teorisi, 21. yüzyıl'da yaşanan jeopolitik güç rekabetinin büyük güçlerin kaynak taleplerini ve siyasi kontrolü sağlama ihtiyacını yansıttığı için tercih edilmiştir. Bu çalışmada ABD, Çin ve Rusya üç büyük güç olarak seçilmesinde sahip oldukları ekonomik, askeri ve teknolojik güç kapasitelerinin yanında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyindeki etkin siyasi

Görüş

- 1 Manjari Chatterjee Miller, *Why Nations Rise: Narratives and the Path to Great Power*, Oxford University Press, New York 2021, s.16- 21-22.
- 2 Menon Shivshankar, *Order from Chaos, How great power competition has changed*, Brookings, 04.05.2015. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2015/05/04/how-great-power-competition-has-changed/>.
- 3 Bart Gaens-Ville Sinkkonen, *Great-power Competition and the Rising US-China Rivalry: Towards a New Normal?*, Finnish Institute of International Affairs, 2020. https://www.fia.fi/wp-content/uploads/2020/09/report66_great-power-competition_rising-us-china-rivalry_web.pdf, s.11.
- 4 Annababette Wils- Matilde Kamiya- Nazli Choucri, "Threats to sustainability: Simulating conflict within and between nations", *System Dynamics Review: The Journal of the System Dynamics Society*, Sayı 14, Summer- Fall 1998, s.131.
- 5 Nazli Choucri-Gaurav Agarwal, The Theory of Lateral Pressure Highlights of Quantification & Empirical Analysis, *SSRN Electronic Journal*, 2016. doi:10.2139/ssrn.2859712. s. 3.

konumları dikkate alınmıştır. Choucri ve North'un teorisine dayanan bu çalışmanın amacı, uluslararası sistemdeki büyük güçlerin kaynak arayışı rekabetini yanal baskı teorisi temelinde açıklamaktır. Bu amaçla çalışmada yanal baskı teorisi kullanılarak ana değişkenler (nüfus, teknoloji ve kaynaklar) aracılığıyla (a) uluslararası sistemde üç büyük gücün ülke profilleri hesaplanmış ve (b) üç büyük gücün ülke profilleri ile uluslararası davranış kalıpları arasındaki ilişkiler açıklanarak üç büyük gücün rekabeti analiz edilmiştir. Bu kapsamda çalışma, üç bölüm olarak tasarlanmıştır. İlk bölümde güç kavramı, gücün unsurları ortaya konularak büyük güç kavramına değinilmiştir. İkinci bölümde çalışmanın teorik alt yapısını oluşturan yanal baskı teorisi ele alınmıştır. Çalışmanın son kısmında ise üç ülke arasındaki büyük güç rekabeti yanal baskı teorisi çerçevesinde ele alınarak 21. Yüzyıl'daki büyük güç rekabetine genel bir bakış sağlanmıştır.

Büyük Güç Rekabeti

Güç kavramı, doğası gereği ilişkisel ve görelî bir kavramdır.⁶ Thucydides'den günümüze kadar sayısız siyaset bilimci gücün tanımına, özelliklerine ve ölçülmesine ilişkin çıkarımlarda bulunmuştur. Uluslararası politikanın teorik çekirdeği olarak güç kavramının önde gelen savunucularından biri olan Hans Morgenthau'ya göre uluslararası politika bir güç mücadelesi olmakla birlikte devletler için güç, amaçtır.⁷ Holsti'ye göre güç, bir ülkenin sahip olduğu imkan ve kabiliyetini ödül, ceza, ikna ve zorlama gibi çeşitli yollara başvurarak, karşı tarafın davranışını kendi çıkarları doğrultusunda etkileyebilme ve değiştirebilme kapasitesidir.⁸ Dahl'a göre ise, A aktörünün B aktörüne, başka türlü yapmayacağı bir şeyi B aktörüne yaptırabileceği ölçüde B aktörü üzerinde güce sahiptir.⁹ Güç tanımlaması yapılırken çoğunlukla kapasite ve etki yönü ön plana çıkarılsa da; güç kavramı insan kaynağı, ulusal kaynakların mevcudiyeti, ekonomi, bilim ve teknolojik kapasite gibi birçok faktörü içinde barındırmaktadır. Morgenthau, bir ülkenin ulusal gücünü belirlerken; coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askeri hazırlık derecesi, nüfus, ulusal karakter, moral, diplomasi ve yönetim gibi sekiz temel unsuru dikkate almıştır.¹⁰ Waltz ise "nüfus ve bölge büyüklüğü, kaynak donanımı, ekonomik yetenek, askeri güç, siyasi istikrar ve yeterlilik" gibi unsurlara dikkat çekerek gücü, bir devletin hegemonyasını sürdürmesine izin veren siyasi, ekonomik ve askeri yeteneklerin mevcudiyetine dayandırmıştır.¹¹ Bu unsurlar, aynı zamanda büyük güçlere küresel bağlamda diğer devletlerin davra-

6 Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Alfred A. Knopf, 6th Edition. New York 1985, s.174.

7 Morgenthau, *a.g.e.*, s.13.

8 Holsti J. Kalevi, "The concept of power in the study of international relations", *Background*, Sayı:7, Vol:4, 1964, ss.179-194, s.180-181.

9 Robert Dahl, "The Concept of Power", *Behavioral Science*, Sayı:2 Vol: 3, 1957, ss.201-215, s.202-203.

10 Morgenthau, *a.g.e.*, s.110.

11 Kenneth Waltz, *Theory of International Politics* McGraw Hill,, San Francisco 1979, s. 131.

görsel

Akademik
Bakış

253

Cilt 17

Sayı 33

Kış 2023

nışlarını değiştirmek için üstünlük sağlamasında yardımcı olmuştur.¹²

Büyük güç kavramı, 1648 yılında modern ulus-devletin ortaya çıkmasıyla birlikte uluslararası ilişkiler literatüründe merkezi konuma gelmeye başlamıştır. Büyük Güçler olarak kabul edilen devletlerin belirlenmesine, sınıflandırılmasına, açıklanmasına, anlaşılmasına ve bu devletlerin uluslararası sistemdeki görelî yükseliş ve düşüşlerinin neden ve sonuçlarının araştırılmasına büyük önem verilmiştir. Bu yüzden, bazı devletleri diğer devletlerden daha güçlü yapan nedir? sorusu uluslararası ilişkiler disiplininin cevabını aradığı en önemli konulardan birisi olmuştur.¹³ Levy'nin tanımına göre büyük güçler, güvenlikle ilgili konularda uluslararası politikada önemli rol oynayan devletlerdir. Bu tür devletler, diğer devletlere kıyasla yüksek düzeyde askeri yeteneğe sahip ve dış çevrelerini şekillendirmek için güç kullanma veya güç kullanma tehdidinde bulunma seçeneğiyle askeri gücünü sınırlarının ötesine yansıtan güçlere sahiptir.¹⁴ Mearsheimer, uluslararası politikanın seyrini etkileyebilecek kapasiteye ve güce sahip devletler olarak tanımladığı büyük güçlerin, daha fazla güç arayışı içinde olduğunu ve büyük güç statüsünü kazanmak ve elinde tutmak için diğer devletlerle rekabet halinde olduğunu savunmuştur. Mearsheimer'a göre, büyük güçlerin rekabetleri coğrafi olarak sınırsızdır, dolayısıyla küreseldir ve ulusal gücün tüm boyutlarında gerçekleşir.¹⁵ Devletler uluslararası politikada; ortakları, rakipleri ve hasımları karşısında işbirlikçi, rekabetçi ve çatışma etkileşimlerinin benzersiz karışımını kullanmaktadırlar.¹⁶ Rekabet de, devletlerin güvenlik, refah ve prestij arayışında doğal olarak yaptığı bir davranıştır. Büyük güç statüsünün kazanılmasının, askeri prestije, askeri potansiyele ve askeri başarıya bağlı olması devletleri rekabete itmektir.¹⁷ Büyük güçler, son iki yüzyılda yapılan büyük savaşların çoğunda yer almış bununla birlikte en yüksek düzeyde uluslararası krizlere dahil olmuşlardır.¹⁸ Büyük güçlerin rekabetinde devletlerin sahip oldukları güç kapasiteleri büyük güç çatışmalarının temel nedeni olarak görülmektedir.

Uluslararası sistem içerisindeki devletlerin, sahip oldukları ulusal gücün teorik yaklaşımlardan farklı olarak ampirik doğrulamalarla ortaya konulması için ulusal gücün ölçülmesinde çok sayıda ve çok değişkenli modeller önerilmiştir. Ulusal gücün hesaplanmasının amacı, devletleri birbirle-

- 12 Kenneth Waltz, "The Emerging Structure of International Politics," *International Security*, Sayı: 18, Vol:2, Autumn 1993, ss. 44-79.
- 13 Michael Beckley, "The Power of Nations: Measuring What Matters", *International Security*, Sayı, 43, Vol 2, 2018, ss.7-44. s.1.
- 14 Jack S. Levy, *Great Power Wars, 1495-1815, ICPSR 9955*, 1994.
- 15 John J. Mearsheimer, *The tragedy of great power politics*, W W Norton & Company, New York and London: 2001.
- 16 Kandrik Matej, "The Case Against the Concept of Great Power Competition", *The Strategy Bridge*, 30.06.2021. <https://thestrategybridge.org/the-bridge/2021/6/30/the-case-against-the-concept-of-great-power-competition>.
- 17 Quincy Wright, *A Study of War Vols 2*, University of Chicago Press, Chicago 1942, s.268.
- 18 Vesna Danilovic, *When the stakes are high: Deterrence and conflict among major powers*, University of Michigan Press, 2002. p.26.

görsel

riyle karşılaştırılabilir kılmak için sahip oldukları ölçülebilir güç kaynaklarını matematiksel olarak ölçmeye çalışmaktadır. Bu veriler, devletlerin stratejik anlamda düşmanlarını daha iyi anlaması ve büyük güçlerin ve medeniyetlerin yükselişi ve düşüşü gibi bazı tarihsel kalıpları açıklamaya yardımcı olabilmektedir. Clifford German'ın ulusal güç kapasitelerin ölçülmesinde geliştirdiği modelde ulusal güç; arazi, nüfus, sanayi ve askeri büyüklüğünün toplamının nükleer kapasitesiyle çarpılmasıyla formüle edilmiştir.¹⁹ Cline ise ulusal gücü ölçmek için kritik kitle (nüfus + bölge), ekonomik yetenek, askeri yetenek, stratejik amaç ve ulusal iradeyi kullanmıştır.²⁰ Uluslararası ilişkiler alanında en yaygın kullanılan güç hesaplamalarından biri de David Singer tarafından geliştirilen CINC (The Composite Index of National Capability) indeksidir. CINC indeksi, demografik, ekonomik ve askeri bileşenleri kullanarak ulusal gücün hesaplanmasında bir kombinasyon oluşturmuştur.²¹ Ulusal gücü hesaplayan bu modellerle, devletlerin küresel jeopolitik sistem içerisindeki statülerinin değerlendirmesinde önemli veriler elde edilmektedir.

Son olarak, tarihsel açıdan büyük güçlere baktığımızda, Viyana Kongresi'nden Birinci Dünya Savaşı'na kadar Avrupa'daki beş güç –Avusturya-Macaristan, Fransa, Büyük Britanya, Prusya ve Rusya- güç dengesini sağlayarak uluslararası sistemdeki hakimiyetlerini sürdürmüştür.²² Avrupa devletlerinin uluslararası sistem içerisindeki üstünlüğü, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından kırılmaya başlasa da İkinci Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı, güç dengesindeki büyük ağırlığın Avrupa'dan iki Avrupalı olmayan Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'ne kaymasıyla Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılan, iki kutuplu bir uluslararası sistemin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistem olarak tanımlanan çağdaş uluslararası sistem²³ ise, 1990 yılından 11 Eylül 2001'e kadar süren dönem ve 11 Eylül'den günümüze kadar gelen dönem olmak üzere iki kısma ayrılabilir. 11 Eylül saldırılarına kadar ki dönemde uluslararası sistemin en önemli özelliği, ABD'nin baskın askeri ve siyasi gücü etrafında “tek kutuplu” bir hegemonya sistemine dönüşmesi olmuştur. 2001 sonrası uluslararası sistem ise, ABD, Çin ve Rusya öncülüğünde çok kutuplu bir yapıya evrilmeye başlamıştır. Çok kutuplu bir uluslararası sistemde, ABD, Çin ve Rusya arasındaki rekabetin temel özelliği ise, ideolojik unsurlardan ziyade daha çok güç ve çıkarlar üzerinde yoğunlaşması olmuştur. Bu nedenle, Soğuk Savaş'ın ideolojik/politik mücadelesinden çok

- 19 German F. Clifford, A tentative evaluation of world power, *Journal of conflict resolution*, Sayı: 4, Vol: 1, 1960, ss.138-144. s.139.
- 20 Ray S. Cline, *World Power Assessment: A Calculus of Strategic Drift*, Westview Press: Boulder, USA 1975.
- 21 David Singer. “The ‘Correlates of War’ Project: Interim Report and Rationale” *World Politics*, Sayı: 24, Vol: 2, 1972. ss. 243-70, s.244.
- 22 Roy F. Bridge- Roger Bullen, *The great powers and the European states system: 1814-1914*, Longman, London 2005, s.1.
- 23 Okon Eminue, “International System and its Actors: An Appraisal”, A. E. Ekpe, M. B. Abasiattai and O. Akpan (Eds.) *An Introduction to International Studies and World Politics*. Yaounde: Book House, 2012, ss.201-241. s.206.

görsel

1914 öncesi Avrupa'nın gerçekçi güç rekabetine benzemektedir. Böyle bir benzetme, rekabetin nasıl gelişeceğini, tarihsel veriler ışığında anlamamıza yardımcı olması açısından önem taşımaktadır.²⁴

Yanal Baskı Teorisi

Nazli Choucri ve Robert C. North tarafından geliştirilen yanal baskı teorisi, devletlerin bölgesel genişleme de dahil olmak üzere, neden çeşitli yollarla etkilerini artırma eğilimleri olduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Yazarların kendi tanımlarıyla yanal baskı teorisi, “ekonomik, siyasi, askeri, bilimsel, dini veya diğer amaçlarla, bireylerin ve toplumların faaliyetlerini genişletme ve yerleşik sınırlarının ötesinde etki ve kontrol uygulama eğilimi” olarak ifade edilmiştir.²⁵ Bu nedenle teori, uluslararası ilişkilerdeki dönüşüm ve değişimin kaynaklarını ve sonuçlarını ele almakta ve potansiyel geri bildirim dinamiklerini analiz etmek için bir temel sağlamaktadır. Bununla birlikte, belirli türdeki uluslararası davranış veya faaliyetlerin neden bazı devletler için diğerlerinden daha yaygın görüldüğüne dair özel önermeler ortaya koymaktadır. Yanal baskı teorisindeki itici mantık, insan taleplerinin – ihtiyaçlar, istekler, arzular, iddialar ve karşı iddialar – hacmi ve doğasına ve toplumların bu talepleri karşılama yollarına dayanmaktadır.²⁶ İnsanlar gibi devletler de yüksek nüfus artışı ve teknolojik gelişmelerdeki değişim sonucu daha fazla ekonomik kalkınmayı desteklemek için artan kaynak stoklarına ihtiyaç duymakta ve zamanla yaşanan kaynak eksikliği, devletleri sınırları dışına yayılmaya iterek yanal baskı ile karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Yanal baskı teorisinin temel faktörlerine dayanarak Wils, uluslararası çatışmanın iç kaynaklarının analizini genişletmiş ve geri bildirim etkilerinin doğasını, yani uluslararası çatışmanın devletin temel değişkenlerini nasıl etkilediğini ve çatışmanın iç kaynaklarını ve çatışma eğilimlerini nasıl değiştirdiğini incelemiştir.²⁷

Yanal baskı teorisine göre, devletlerin en temel nitelikleri nüfus, teknoloji ve kaynaklar²⁸ olarak sınıflandırılan ana değişkenlerdir. Bu yüzden teori, devletlerin temel nitelikleri arasındaki etkileşime dayanmaktadır. Devletler,

görsel

- 24 Jeffrey Mankoff, “The United States in a world of great power competition”, *Journal of International Analytics*, Sayı: 11, Vol 3, 2020, ss.78-94, s.81.
- 25 Nazli Choucri-Robert C. North. 1975. *Nations in Conflict: National Growth and International Violence*, W. H. Freeman, San Francisco 1975, s. 16-19.
- 26 Nazli Choucri, *Cyberpolitics in international relations*. MIT press, Cambridge 2012. s.25-27.
- 27 Annababette Wils- Matilde Kamiya- Nazli Choucri, “Threats to sustainability: Simulating conflict within and between nations”, *System Dynamics Review: The Journal of the System Dynamics Society*, Sayı 14, Summer- Fall 1998, ss.129-162.
- 28 Nüfus, belirli bir bölgede, belirli bir zaman dilimi sürecinde yaşayan bireylerin toplamıdır. Teknoloji, mekanik (ekipman, makine vb.) ve organizasyonel (kurumsal) terimlerdeki tüm bilgi ve beceri uygulamalarını ifade eder. Kaynaklar ise, insan varoluşu için (çeşitli türlerde) kritik olan tüm unsurları (su, hava vb.) içeren girdilerdir. Bkz: Choucri Nazli and Berry, Rebecca (1995). Sustainability and diversity of development: Toward a generic model. Proceedings of the 1995 International System Dynamics Conference, 1, 30-39. 1995.

nüfus özelliklerinin, kaynak donanımlarının ve teknolojik yeteneklerinin değişim seviyeleri ve oranları bakımından farklılık gösterdiğinden, uluslararası davranışlarının kalıpları da buna göre değişmektedir.²⁹ Choucri ve North, devletleri demografik hareketlerine, teknolojik ilerlemelerine ve kaynaklara erişimlerine bağlı olarak yedi (7) farklı kategoriye ayırmıştır. Alfa, Beta ve Gama ülkeleri uluslararası sistemin çekirdeğinde yer alan yüksek kapasiteli devletlerden oluşurken Epsilon, Zeta ve Eta ülkeleri ise tarihsel olarak, imparatorluk olma yolunda daha güçlü devletler tarafından derin nüfuz ve tahakküm altında tutulan ve sıklıkla sömürü ve fetih için hedef olan düşük kapasiteli ülkeler olarak sınıflandırılmıştır. Delta ülkeleri ise, düşük demografik yapıya ancak gelişmiş teknolojik kapasiteye sahip ülkeler olarak belirtilmiştir.³⁰ Yanal baskı teorisi, tüm devletlerin nüfus, kaynaklar ve teknolojinin (ana değişkenler) farklı kombinasyonları ile karakterize edilebileceğini ve bu farklı kombinasyonların farklı ülke profilleri verdiğini (deneysel olarak) savunmuştur.³¹ Tablo 1 ana değişkenlere göre ülke profillerini göstermektedir.

Tablo 1: Ülke Profilleri³²

Profil 6	Teknoloji	>	Nüfus	>	Kaynaklar
Profil 5	Teknoloji	>	Kaynaklar	>	Nüfus
Profil 4	Kaynaklar	>	Teknoloji	>	Nüfus
Profil 3	Nüfus	>	Teknoloji	>	Kaynaklar
Profil 2	Nüfus	>	Kaynaklar	>	Teknoloji
Profil 1	Kaynaklar	>	Nüfus	>	Teknoloji

Tablo 1'e göre, ülkelerin nüfus özelliklerinin, kaynak donanımlarının ve teknolojik yeteneklerin değişim seviyeleri ve oranları bakımından farklılık göstermesi, uluslararası faaliyet kalıplarının da buna göre değişmesine yol açmaktadır. Yanal baskı teorisi, çatışmanın köklerinin, belirli teknoloji seviyeleri ve doğal kaynakların mevcudiyetine bağlı olarak nüfusların ihtiyaç ve

29 Nazli Choucri-Robert C. North-Susumu Yamakage, *The Challenge of Japan Before World War II & After*, Abingdon: Routledge, 1992, s.3.

30 Choucri- North-Yamakage, a.g.e. s.13-16. Alfa ülkeleri, nüfusları, teknolojileri ve kaynak erişimleri büyük ve orantılı olarak ilerleyen yüksek yanal baskıya sahip devletlerdir. Artan ihtiyaçları olan güçlü ve gelişmiş ülkeler olan alfa ülkelerinin, uluslararası çatışmalara daha eğilimli olduğunu iddia etmişlerdir. Beta ülkeleri kendi coğrafyalarına göre büyük nüfusa sahip, teknolojik olarak gelişmiş ancak kaynaklara erişimi sınırlı ülkelerdir. Gama devletleri sınırlı kaynağa sahip olmalarına rağmen bu kaynaklara yüksek derecede erişim sağlayabilen ülkelerdir. Alfa, Beta ve Gama ülkeleri yüksek yanal baskıya sahip devletlerden oluşmaktadır. Epsilon, Zeta ve Eta ülkeleri ise geri kalmış ve düşük kapasiteli ülkelerden oluşmaktadır.

31 Choucri, a.g.e., s.31.

32 Choucri, a.g.e., s.32.

görsel

Akademik
Bakış

257

Cilt 17

Sayı 33

Kış 2023

isteklerinin bir araya gelmesine kadar takip edilebileceğini ileri sürmektedir. Yanal baskı teorisine göre kaynaklar; nüfus talepleri ve teknoloji seviyelerine göre sınırlıysa devletler ulusal sınırların dışına genişleme çabası içinde olacak ve genişleme, devletler arasındaki etki alanlarında kesişmelere ve potansiyel olarak askeri çatışma da dahil olmak üzere rekabet ve çatışmaya yol açacaktır.³³ Teorik olarak farklı ülke profilleri, genişleme için farklı eğilimler üretmektedir. Bu yüzden, iç nitelikler ve dış davranış arasındaki doğrudan bağlantı çok çeşitli uluslararası sonuçlara yol açmaktadır. Başka bir deyişle, farklı nüfus/kaynak/teknoloji ilişkileri ile karakterize edilen farklı ülke profilleri, dışsal davranışlar için farklı eğilimler gösterir. Örneğin, yüksek düzeyde yanal baskıyla karşı karşıya kalma ve genişlemeyi sürdürme olasılığı en yüksek olan devletler, hızlı ekonomik büyüme ve sanayileşme yaşayan büyük nüfuslu “alfa” devletlerdir.³⁴ Dışa doğru genişleyen her devletin motivasyonlarının ve etki alanlarının kesiştiği yer, yanal baskı teorisine göre gelecekteki çatışmaların ortaya çıkacağı yerdir.³⁵

Literatürde, yanal baskı teorisine devletlerin genişleme ihtiyaçlarını ortaya koyan birçok araştırma bulunmaktadır. Hafeez'e göre, yanal baskı, “geçmişin eski imparatorluklarına ve hatta yayılmacı devlet öncesi toplumlara kadar geriye götürülebilecek” genel bir fenomendir. Bu yüzden geçmişte, ABD'nin dikkate değer genişlemesini ve Rusların doğuya doğru Volga Ural havzası, Orta Asya, Sibirya ve Uzak Doğu'ya doğru imparatorluk yürüyüşünü anlamamızı sağlamaktadır.³⁶ Weimar, Çin ve Hindistan'ın artan kaynak ihtiyacı ve hayati güvenlik çıkarlarının Hint Okyanusu ve Güney Çin denizinde örtüştüğünü ortaya koyarak yanal baskı teorisini iki devlet arasındaki artan gerilimleri açıklamak için kullanmıştır.³⁷ Fravel, yanal baskı teorisini kullanarak Çin'in büyük bir güç olarak yükselişinin barışçıl mı yoksa çatışma içeren bir yapıya sahip olacağı konusunda çıkarımlarda bulunmak için yanal baskı teorisinden yararlanmış ve Çin'in artan kaynak ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak için genişleme ve yayılma politikasının potansiyel faydalarının sınırlı olduğunu savunmuştur. Sundgeran, yanal baskı teorisinin küresel çevre sorunu olan küresel ısınma sorununa uygulanabilirliğini araştırarak alternatif bir yaklaşım sunmuştur.³⁸ Jiang makalesinde, Çin ile ABD arasında yaşanabilecek herhangi bir çatışmanın medeniyetler arası bir farklılıktan değil, yanal baskı teorisinin mantığı doğrultusunda kaynaklara ulaşım isteği

görsel

- 33 Wils-Kamiya-Choucri, a.g.m. s..131.
 34 Taylor M. Fravel, “International relations theory and China’s rise: Assessing China’s potential for territorial expansion”, *International Studies Review*, Sayı:10, Vol: 4, 2010, ss.505-532, s.513.
 35 Nicholas Jackman, “Chinese Satellite Diplomacy: China’s Strategic Weapon for Soft and Hard Power Gains”, Wright State University, 2018. s.3.
 36 Malik Hafeez (ed.). *The roles of the United States, Russia and China in the new world order*. Springer, 2016. p.2.
 37 Niclas D. Weimar, “Sino-Indian power preponderance in maritime Asia: a (re-) source of conflict in the Indian Ocean and South China Sea”, *Global Change, Peace & Security*, Sayı:25, Vol:1, 2013, ss.5-26.
 38 Jan Sundgren, “Lateral pressure theory as applied to global warming: an initial assessment”, *International Political Science Review*, Sayı:14, Vol:1, 1993, ss.87-102.

yönünde olabileceğini vurgulamıştır.³⁹ Johnson ise, mülteci kamplarına yönelik saldırıları anlamak ve bir çerçeve sağlamak için yanal baskı teorisinden yararlanmış ve gelecekteki mülteci akışlarını açıklamak için yanal baskı teorisinin kullanılabilirliğini ileri sürmüştür.⁴⁰

Sonuç olarak, Choucri ve North yasal baskı teorisinde, lebensraum (yaşam alanı) teorisinin daha karmaşık bir versiyonunu geliştirerek savaşın temel nedeninin tek başına nüfus artışı olmadığını, nüfus artışı ile teknolojik büyümenin birleşimi olduğunu savunmuşlardır. Ek olarak, büyüyen bir nüfusun, kaynaklar için artan talebe yol açtığını, eş zamanlı teknolojik büyümenin ise kaynakların fiilen artan oranda kullanılmasına neden olduğunu ifade etmişlerdir. Bu iki verideki eşzamanlı artışın, kaynaklara daha fazla çeşitlilikte ve daha büyük miktarlarda ihtiyaç duyulmasına neden olduğu için devletlerin yanal baskısının arttığını iddia etmişlerdir. Özetle, bir devletin yanal baskısı, onun ekonomik veya bölgesel çıkarlarının baskı altındaki diğer devletlerinkilerle çatıştığı noktalara kadar genişlemesine ve sonuçta askeri çatışmanın çıkmasına neden olabilmektedir. Bu kapsamda çatışmaya en yakın olan devletlerin, yüksek nüfusa, yüksek teknolojiye ve yetersiz kaynaklara sahip olan devletler olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu çalışmada ülkelerin yanal baskısının analiz edilmesinde aşağıda sunulan yanal baskı hesaplamasıyla elde edilen veri kullanılmıştır.

Yanal Baskının Hesaplanması

Yanal Baskı teorisi çerçevesindeki varsayımlar doğrultusunda, belirli bir devlet için teknoloji, nüfus ve kaynaklara yönelik veriler, herhangi bir belirli yılda ilgili değişkenin dünyanın toplamına bölünmesiyle hesaplanmaktadır.⁴¹

$$\text{Ana Değişkenler} \frac{\text{zaman}}{\text{ülke}} = \frac{\text{Değişken}_{i}^z}{\text{Değişken}_{Dünya}^z}$$

Bir ülkenin nüfus verilerini ölçmek nispeten kolay olsa da kaynakları ve teknolojiyi operasyonel hale getirmek bir hayli zordur. Bu yüzden önceki çalışmalar esas alınarak, bir ülkenin kullanabileceği kaynak miktarı için bölgesel büyüklük ve teknoloji seviyesi için ise GSMH tercih edilmiştir.⁴² Devletlerin yanal ve iç baskısının ortaya konulmasında Wils tarafından geliştirilen formül kullanılmıştır.⁴³

$$\text{Yanal Baskı} \frac{\text{zaman}}{\text{ülke}} = \frac{\sqrt{\text{Nüfus}} \times \sqrt{\text{Teknoloji}}}{\sqrt{\text{Kaynak}}}$$

- 39 Jiangi Zhewen, "Civilization in international affairs: A review of Samuel Huntington's Clash of Civilizations" *Journal of Political Inquiry at New York University*, Spring, 2014, s.4.
- 40 Richard Johnson, "Refugee camp security: decreasing vulnerability through demographic controls" *Journal of Refugee Studies*, Sayı: 24, Vol: 1, 2011, ss.23-46.
- 41 Choucri-Agarwal, a.g.e., s.23.
- 42 Wils-Kamiya-Choucri, a.g.m. s..136-137.
- 43 Wils-Kamiya-Choucri, a.g.m. s..138.

Agar

Akademik
Bakış
259
Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

Bu formüllere göre, nüfus ve teknoloji artışının her ikisi de yanal baskıyı artırır, bu da daha fazla uluslararası çatışmaya yol açar. Kaynaklardaki artış ise yanal baskıyı, uluslararası çatışmayı ve çatışmanın sonuçlarını azaltır.⁴⁴

Yanal Baskı Teorisi Çerçevesinde Büyük Güçlerin Rekabetinin Analizi

Büyük güç rekabeti 21. yüzyılda uluslararası sistemin merkezine geri dönmüştür. Büyük güçler uluslararası sistem üzerinde en fazla etkiye sahip olan, dünyanın en güçlü devletleridir. Bu ülkeler, küresel ölçekte etki veya güç kapasiteleriyle baskın konumlara sahiptir. Dünyanın üç önemli büyük gücü arasında Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve Rusya yer almaktadır.⁴⁵ ABD, dünyanın en önde gelen ekonomik ve askeri gücü olmakla birlikte, dünyanın üçüncü büyük nüfusuna sahiptir. Soğuk Savaş'ın ardından ideolojik zaferini ilan eden ABD, uluslararası sistemdeki küresel üstünlüğünü devam ettirmektedir. ABD'nin ardından ikinci olarak Çin gelmektedir. Çin'in yükselişinin kilit unsuru, küresel pazarlardaki ekonomik rekabet gücü olmuştur. Çin ekonomisi, ABD'nin ardından dünyanın en büyük ikinci ekonomisidir.⁴⁶ Çin ekonomisini genişletirken askeri modernizasyonu da tesis etmiştir. Bu doğrultuda Çin, 14 trilyon doları aşan GSYİH'si,⁴⁷ 1,40 milyar insanı ve 9.597 milyon km karelik toprakları ile önemli bir küresel aktördür. Benzer şekilde Rusya ise, coğrafi alanı bakımından dünyanın en büyük ülkesi olup dünyanın en büyük ikinci ülkesi olan Kanada'nın neredeyse iki katı büyüklüğündedir. Rusya, büyük bir nüfusa, nükleer güce ve muazzam bir doğal kaynak zenginliğine sahiptir.⁴⁸ Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya, küresel güç statüsünü geri kazanmak için petrol ve gaz ihracatı merkezli bir enerji süper gücü olarak ortaya çıkmaktadır.⁴⁹ Rusya'nın kaynakları, devlet bütçesi için önemli gelirler sağlamakla birlikte hem nükleer silahlar da dahil olmak üzere büyük bir gücün savunma harcamalarını sürdürmesini hem de ana ihracat pazarının bazı bölümlerinde siyasi kaldıraç olarak kullanmasında rol oynamaktadır. Bu yüzden, Rusya'nın büyük güç rolü, büyük bir petrol ve gaz ihracatçısı rolüyle iç içe geçmiş durumdadır.⁵⁰ Özetle, enerji kaynaklarının ihracatı, Rusya'nın zenginliğinin anahtarı olmakla birlikte, gaz ihracat ve

görsel

- 44 Wils-Kamiya-Choucri, a.g.m. s.133.
45 World Superpowers 2022, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/world-superpowers>; <https://www.usnews.com/news/best-countries/rankings/power>.
46 Bruce Jones, "China and the return of great power strategic competition, Global China: Assessing China's Growing Role in the World", *The Brookings Institution*, Washington, DC 2020. s.1.
47 The World Bank Data, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN>.
48 David P. Calleo, "The United States and the great powers", *World Policy Journal*, Sayı:16, Vol: 3, 1999, ss.11-19. s.11.
49 Paul B. Rich, "Russia as a great power", *Small Wars & Insurgencies*, Sayı:20, Vol:2, 2009, ss. 276-299. s..276.
50 Niklas H. Rossbach, "The Geopolitics of Russian Energy Gas, oil and the energy security of tomorrow", *FOI* (Swedish Defense Research Agency), Stockholm, 2018. S..48.

boru hatları üzerindeki kontrol, Rusya'nın uluslararası rolünü sürdürmesinde önemli bir role sahiptir.

Büyük güçler arasındaki rekabeti değerlendirdiğimizde, Mearsheimer'a göre, herhangi bir büyük gücün bakış açısından, diğer tüm büyük güçler potansiyel düşmandır.⁵¹ ABD açısından, Çin ve Rusya'nın güçlerini, ABD ile çatışan çıkarlarını ve değerlerini savunmak için birleştirmesiyle "büyük güçler rekabetinin yeni bir çağı"na girilmiştir.⁵² 2017 yılındaki ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde, ABD dış politikasının kavramsal çerçevesi olarak "büyük güç rekabeti"ne yönelik resmi eksenine ortaya koyulmuş ve Rusya ve Çin, Amerika'nın gücüne, etkisine ve çıkarlarına meydan okuyan rakipler olarak belirtilmiştir.⁵³ Çin ve Rusya ise, Batı ve değerleri üzerine kurulmuş bir dünya düzeni yerine çok kutuplu bir dünya düzenini savunmaktadırlar. Ortak hedefleri olmakla birlikte, Rusya ve Çin'in stratejik ittifakının giderek ilerlemesinde, ABD hegemonyasına ve baskısına muhalefetin olduğu ortak çıkarları etkili olmaktadır. Örneğin, ABD'nin Güneydoğu Avrupa'daki askeri güç projeksiyonu, Ukrayna ve Gürcistan'ın iç siyasetine ve Orta Asya'ya müdahil olması, Rusya ile Çin'i stratejik anlamda bir araya gelmesine neden olmuştur. Jeopolitik ve jeostratejik çıkarlarının yanında iki ülkenin ortak çıkarları arasında enerji kaynakları da bulunmaktadır. Rusya, Çin'in en büyük petrol ihracatçılarından biridir.⁵⁴ Baktığımızda, Çin-Rus resmi olmayan stratejik ortaklığı büyük bir jeopolitik ağırlığa sahip olmakla birlikte eğer etkin bir şekilde gerçekleşirse küresel ölçekte güç dengesini yeniden şekillendirebilme potansiyeline sahiptir.⁵⁵

Çin yükselişi ile sadece büyük güç sıralamasını yeniden değiştirmekle kalmayıp mevcut uluslararası düzeni yeniden şekillendirme potansiyeline sahip hale gelmiştir.⁵⁶ Çin'in, ABD liderliğindeki liberal uluslararası sistemle temelde bağdaşmayan çıkarları, iki büyük gücün karşı karşıya gelmesine yol açmaktadır.⁵⁷ Örneğin Çin, hızlı ekonomik büyümesi ve yüksek nüfusunun baskısına rağmen sınırlı doğal kaynaklarından dolayı, Asya'ya doğru etkisinin, genişlemesi kaçınılmazdır. Ancak ABD'de aynı bölgedeki hakim etkisini sürdürmek için büyük çaba harcamaktadır. Bunun sonucunda iki büyük güç

51 Mearsheimer, a.g.e. s. 29-54.

52 Graham Allison, "The New Spheres of Influence Sharing the Globe with Other Great Powers" *Foreign Affairs*, Sayı:99, Vol:2, 2020, ss.30-40.

53 "National Security Strategy of the United States of America," *The White House*, December 2017, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.

54 Evan S. Medeiros-Michael S Chase, "Chinese Perspectives on the Sino-Russian Relationship", *National Bureau of Asian Research, NBR Special Report*, No. 66, July 2017, s.9.

55 Arkady Moshes- Matti Nojonen, "Russia-China relations, Current state, alternative futures, and implications for the West", *The Finnish Institute of International Affairs*, Helsinki, 2011. s.7.

56 Moshes- Matti, a.g.m. s. 10.

57 Michael D. Swaine, "A Relationship Under Extreme Duress: U.S.-China Relations at a Crossroads", *Carnegie Endowment*, 2019. <https://carnegieendowment.org/2019/01/16/relationship-under-extreme-duress-u.s.-china-relations-at-crossroads-pub-78159>.

görsel

Akademik
Bakış

261

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

arasında çeşitli konularda gerginlikler yaşanması muhtemel gözükmektedir. Mearsheimer'a göre, Çin'in son 30 yılda olduğu gibi önümüzdeki 30 yılda ekonomik olarak büyümeye devam etmesi halinde, sahip olduğu zenginliği askeri güce çevireceğini ve ABD'nin hakim olduğu şekilde Asya'ya hakim olmaya çalışmaya başlayacağını savunmaktadır. Bu yüzden, Çin'in bölgesel bir hegemon haline gelmesini önlemek ABD'nin stratejik çıkarına olduğunu iddia etmektedir.⁵⁸ Doğu Asya bölgesinde Çin'in politikaları ve emelleri giderek ABD çıkarlarıyla çatışmakta ve bölgenin dengesini tehdit etmektedir.⁵⁹

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasından ve Rusya'nın dünya-daki konumu üzerindeki yansımalarından bu yana geçen on yıllar boyunca, Rusya'nın liderleri yoğun bir şekilde hasarı onarmaya ve dünyada hak ettiği konumunu yeniden kazanmaya odaklanmışlardır.⁶⁰ Bu amaçla, Rusya'nın temel çıkarları arasında, dünya gücü statüsünün yeniden canlandırılması, enerji süper gücü olarak yeni tanımlanmış bir statü elde edilmesi ve Sovyet sonrası dönemde kalan nüfuzunun korunması yer almaktadır. Aralık 2015'te yayınlanan Rusya Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde, ABD ve NATO müttefikleri, Rusya'nın ana tehdidi olarak tanımlanmıştır. Batı'yı uluslararası düzene hakim olmaya ve Rusya'yı uluslararası arenada hak ettiği yerden yoksun bırakmaya çalıştığına dair suçlamalarda bulunulmuş ve Rusya'nın askeri gücünü geliştirmenin önemi vurgulanmıştır.⁶¹ Somut olarak, ABD'nin Moskova'nın etki alanı olarak gördüğü yerlere gerek NATO üyeliği yoluyla gerekse muhalefet hareketlerine destek vererek müdahil olmaya çalışması Rusya ile gerginliğe yol açmış⁶² ve NATO'nun Rusya sınırlarına doğru olası genişleme çabası Rusya'nın Ukrayna'ya askeri müdahalesi ile sonuçlanmıştır.

Büyük güç rekabetinde, jeopolitik ve teknoloji giderek iç içe geçen jeoekonomi ve kaynaklar güç rekabetinin birincil arenası haline dönüşmüştür. Teknoloji artık büyük ölçüde siyasileşmiş ve büyük güç rekabetinin daha belirgin bir unsuru haline gelmiştir. Büyük güçler arasındaki rekabetin kaynağı, ticaretten yüksek teknolojinin korumasına, bölgesel stratejilere ve enerji kaynakları üzerindeki hakimiyetinin sağlanmasına kadar genişlemiş ve iç içe geçmiş jeopolitik ve teknolojik faktörler, büyük güçler arasındaki

- 58 "Why China Cannot Rise Peacefully". YouTube video, 1:30:45, "Centre for International Policy Studies Ottawa," October 26, 2012, <https://m.youtube.com/watch?v=CXov7Mkg-PB4>
- 59 Jeffrey A. Bader, "A framework for U.S. policy toward China", Brookings. 2016, <https://www.brookings.edu/research/a-framework-for-u-s-policy-toward-china-2/>.
- 60 Robert E. Beris, "Strengthening Russia's Influence in International Affairs, Part I: The Quest for Great Power Status", NTI, 13.07.2021, <https://www.nti.org/analysis/articles/strengthening-russias-influence-in-international-affairs-part-i-the-quest-for-great-power-status/>
- 61 Russian National Security Strategy, December 2015, <https://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>.
- 62 Alexander Nikitin, "A Twenty-First Century Concert of Powers—Promoting Great Power Multilateralism for the Post-Transatlantic Era", *Peace Research Institute Frankfurt (PRIF)*, 2014, p.19. https://www.hsfk.de/fileadmin/HSFK/hsfk_downloads/PolicyPaper_ATwentyFirstCenturyConcertofPowers.pdf

altta yatan yoğun rekabetin yeniden ortaya çıkmasında birincil öneme sahip olmuştur.⁶³ Teknoloji unsurunun yanında büyük güçlerin enerji kaynaklarına erişimi ve kontrolü kaçınılmaz hale gelmiştir. Enerji kaynakları üzerinde en fazla kontrole sahip olan ülkeler, uluslararası sistemde büyük güç avantajına sahip olan ülkelerdir. Bu yüzden, sınırlı kaynaklara ulaşım için devletler arasındaki rekabet giderek artmakla birlikte kaynaklar için muhtemel çatışmalar da kaçınılmaz hale gelmektedir.⁶⁴

Teknolojinin ve kaynakların giderek öneminin arttığı bu yüzyılda, yanal baskı teorisi büyük güç rekabetini açıklamamıza yardımcı olmaktadır. Yanal baskı teorisinde, ana değişkenler – nüfus (N), kaynak (K) ve teknoloji (T) – ülke profilini tanımlamanın ve bir ülkenin profil tipini hesaplamının temelini oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında ülkelerin 2020 yılına ait nüfus, teknoloji ve kaynak verileri⁶⁵ kullanılarak yukarıda belirtilen Yanal Baskı Hesaplama formülü ile yapılan işlem neticesinde belirlenen değişken sıralaması ve ülke profilleri aşağıda yer alan Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: N, T ve K açısından Büyük Güçlerin Ülke Profil Kategorileri

Ülke	Nüfus	Teknoloji	Kaynaklar	Değişken Sıralaması	Ülke Profili
ABD	4.2465	24.7324	6.1418	T>K>N	5
Rusya	1.8722	1.7364	11.48	K>N>T	1
Çin	18.4652	17.6468	6.4435	N>T>K	3

Tablo 2’ye göre yanal baskı teorisi açısından üç büyük gücün ülke profillerini değerlendirdiğimizde, üç ülkenin de birbirinden farklı özelliklerinin ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. ABD, teknolojik unsuruyla ön plana çıkarken Rusya, kaynaklar; Çin ise nüfus bakımından öne çıkmaktadır. Fravel, Çin’in yanal basınç teorisi altında bir Alfa ülkesi olarak iyi bir uyum gösterdiğini savunmaktadır. Çin, hızla gelişen bir nüfusa ve hızla gelişen bir teknolojik sektöre sahip olmasına rağmen hızla genişleyen ekonomisine ayak uydurabilmek için kaynak arzını genişletmek zorundadır. Özellikle Çin, petrol ve gıda kaynakları gibi hayati kaynakları güvence altına almaya odaklanmalıdır.⁶⁶ ABD, nüfusuna göre yeterli teknoloji ve kaynak tabanına sahiptir. Ancak, sahip olduğu yüksek teknoloji seviyesi karşısında ABD’nin

63 Wu Xiangning, “Technology, power, and uncontrolled great power strategic competition between China and the United States”, *China International Strategy Review*, Sayı 2, Vol:1, 2020, ss. 99-119. s.100.

64 Roland Dannreuther, “International Relations Theories: Energy, Minerals and Conflict”, *Polinares Working Paper*, Sayı: 8., 2010, s.3.

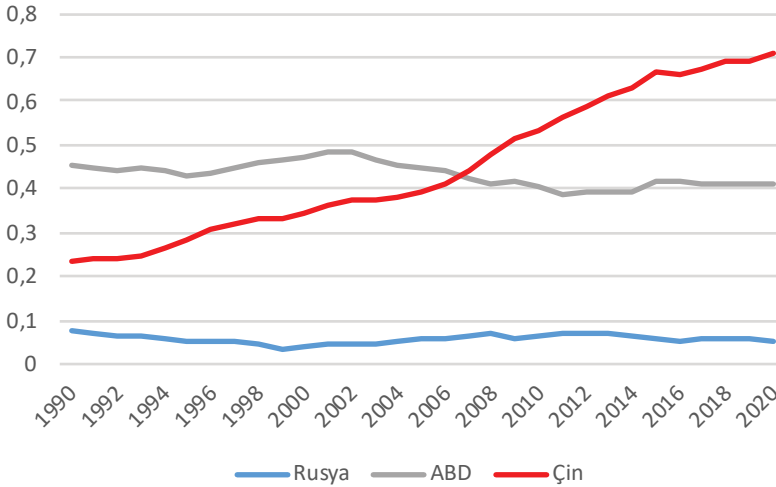
65 Veriler data.worldbank.org ve www.worldometers.info adresli siteden alınmıştır.

66 Fravel, a.g.m.,s. 513.

görsel

kaynaklarının yetersiz kalma riski bulunmaktadır. Rusya ise yüksek kaynak yoğunluğuna ve nispeten daha az teknoloji yoğunluğuna sahiptir. Rusya, her iki ülkeden de yüksek oranda kaynak oranına sahip olmasına rağmen, teknolojik yeterliliği diğer iki ülkeye kıyasla çok geride yer almaktadır.

Bu çalışmada büyük güçlerin 1990-2020 yılları arasındaki nüfus, teknoloji ve kaynak durumuna ilişkin yıllık bazı veriler⁶⁷ yukarıda verilen Yanal Baskı Formülü ile hesaplanarak yanal baskı oranı elde edilmiştir. Bir ülkede bu oranın 1'e yaklaşması o ülkede yanal baskının arttığı anlamına gelmektedir. Büyük güçlerin 1990-2020 yıllarına ilişkin verileri kullanılarak yapılan yanal baskı hesaplaması sonucunda yıllık bazda elde edilen yanal baskı oranları yardımıyla Şekil 1'de sunulan yanal baskı grafiği oluşturulmuştur.

Şekil 1: Büyük Güçlerin Yanal Baskı Grafiği

Şekil 1'de sunulan ABD, Rusya ve Çin'in yanal baskı grafiği değerlendirildiğinde, Çin en çok yanal baskı altında olan ülkedir. Çin'in kentsel-sanayi toplumuna geçişi, ağırlıklı olarak bol miktarda yerli kömür arzına ve ikinci olarak petrol ve gaz ithalatındaki artışa dayanmaktadır. Bu nedenle, Çin'in kaynak zengini, enerji ihraç eden ülkelerdeki petrol ve gaz endüstrilerindeki stratejik yatırımları büyük ölçüde artmıştır.⁶⁸ Yanal baskı teorisi Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in dış politikasının merkezi olarak görülen Tek Kuşak, Tek Yol girişimi ile yakından ilgilidir. Bu projeye Çin, dış ticaretini düzene sokmayı, istikrarlı enerji tedariki sağlamayı, Asya altyapı gelişimini teşvik

67 Veriler data.worldbank.org ve www.worldometers.info adresli siteden alınmıştır.

68 Mehdi P. Amineh- Guang. Yang, "China's geopolitical economy of energy security: a theoretical and conceptual exploration", *African and Asian Studies*, Sayı:17, Vol: 1-2, 2018, ss.9-39. s.9.

etmeyi ve Pekin'in bölgesel etkisini pekiştirmeyi Çin liderliğindeki bir İpek Yolu için kendi vizyonunu ortaya koymuştur. Özetle Çin, kaynak zengini ülkelere yatırımlarını artırarak enerji güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır.⁶⁹ ABD'nin yanal baskısı 0.5-0.4 aralığında orta düzey bir yanal baskı aralığında çıkmıştır. ABD, Rusya kadar geniş kaynaklara sahip olmadığı için kaynak arayışı yanal baskısının fazla çıkmasına neden olmaktadır. ABD'nin 1990 ve 2003 yılında Irak'ı işgalinin kanıtladığı gibi, enerji güvenliğine yönelik yaklaşımları giderek daha fazla askerileşmiştir.⁷⁰ Amerika'nın Körfez Savaşı'na müdahalesindeki amacı, petrolün ABD ve müttefikleri olan sanayileşmiş dünya ekonomileri için merkezi önemi göz önüne alındığında, kabul edilebilir fiyatlarla petrol kaynaklarına erişimi sürdürmek olmuştur. Bununla birlikte, Amerika Birleşik Devletleri stratejik petrol rezervlerini ve diğer kaynakları stoklamaya devam etmesi, Amerika'nın kaynak bağımlılığının ulusal güvenlik için potansiyel bir tehdit olduğuna devam ettiğini göstermektedir.⁷¹ Rusya için, Yanal baskı ve çatışma ölçümleri arasında çok az ilişki var gibi görünmektedir. Veriler doğrultusunda Rusya'nın yanal baskısı 0,1 düzeyinde çıkmış olmasına rağmen uluslararası sistem içerisindeki baskın askeri tutumunu, yanal baskı teorisiyle açıklayamayız. Rusya'nın uluslararası politikadaki tutumunu değerlendirdiğimizde, genişleme kaynakları; yanal baskı, nüfus baskısı ve güvenlik ikileminin dinamiklerini içerir.⁷² Örneğin, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Rusya ve Japonya arasında toprak ihtilafı nedeniyle devam eden Kuril adaları sorununda iki ülkenin birbirine karşılıklı tehdit algısı ve güven sorunu boyutu önemlidir.⁷³ Yine benzer şekilde Rusya'nın Rusya'nın Ukrayna üzerindeki askeri müdahalesini hem enerji hatları hem de güvenlik ikilemi boyutuyla ele almak gerekmektedir. Bu açıdan Kuril adası veya Ukrayna krizi gibi uluslararası sorunlar Rusya için farklı bir boyutta baskı yaratmakta ve yanal baskı teorisiyle yeteri kadar açıklanamamaktadır.

Güçlü devletler, ekonomik ve teknolojik genişleme için ihtiyaç duyulan kaynakları ararken diğer güçlü devletlerle çatışmaktadır.⁷⁴ Bu yüzden, kaynak ihtiyacından kaynaklı jeopolitik güç rekabeti, büyük güçlerin daha çok karşı karşıya gelmesine yol açmaktadır. Çin'in artan kaynak ihtiyacı, Çin'i uluslararası politikada daha iddialı olmaya sevk etmektedir. Çin'in ekonomik gücü büyümekte ve çıkarlarını korumak ve tasdik etmek istediği için siyasi tabanını genişletmeye çalışmaktadır. Şimdiye kadar Çin ile ABD

69 James McBride, Building the New Silk Road, Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/backgrounder/building-new-silk-road>.

70 Brye Butler Steeves- Helton Ricardo Ouriques, "Energy security: China and the United States and the divergence in renewable energy", *Contexto Internacional*, Sayı:38, 2016, ss.643-662. s.645.

71 Daniel Deudney, "The Case Against Linking Environmental Degradation and National Security." *Millennium* Sayı: 19, Vol:33, 1990, ss.461-476 pp.471.

72 Fravel, a.g.m., s. 512.

73 Niyazi İpek, "Rusya-Japonya İlişkilerinde Kuril Adaları Sorunu'nun Analizi", *International Journal of Social Inquiry*, 13.2: ss. 645-680, s. 645.

74 William R. Thompson- Rafael Reuveny, *Limits to globalization: North-South divergence*, Routledge, 2009. s.117.

görsel

Akademik
Bakış

265

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

arasında bir çıkar çatışması çıkmamasında, Çin'in ABD çıkarlarına çok fazla meydan okumaması ve ABD'nin uluslararası sistemdeki sağlamış olduğu statükoyu kabul etmesi yer almaktadır.⁷⁵ ABD ise, kendi egemen olduğu hegemonik bir küresel yapı içinde, Çin'in enerji zengini devletlerle bağlarını geliştirmesini yakından takip etmektedir. Rusya'nın ise, küresel düzene meydan okurken, birincil güç kaynağı olan enerji sektörü, uzun vadede büyük güç statüsünü baltalama riskiyle karşı karşıya kalma riskini taşımaktadır. ABD'nin beklenmedik bir şekilde artan enerji bağımlılığında petrol ve gaz ihracatçısı olma yolunda olması, küresel enerji akışları modelinin de değişmesine yol açmaktadır.⁷⁶ 2000 ve 2019 yılları arasında ABD enerji üretimi %42 artarak ABD'nin büyüyen bir enerji ithalatçısı olarak önceki konumunu değiştirmiştir.⁷⁷

Thucydides tuzağı kuramında belirtildiği gibi, yükselen bir güç, egemen bir gücü yerinden etmekle tehdit ettiğinde, en olası sonuç çatışmadır.⁷⁸ Büyük güçler arasında yaşanan enerji tabanlı kaynak arayışları ülkeler arasında gerginliklerin artmasının kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Yanal baskı teorisi açısından da Çin ve ABD'nin artan teknoloji kapasiteleri ve nüfus dinamikleri göz önüne alındığında kaynak ihtiyacının her iki ülke içinde baskı yarattığı görülmektedir.

Sonuç

Bu çalışma yanal baskı teorisi üzerine inşa edilerek uluslararası sistemdeki üç büyük gücün rekabetini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla ilk olarak üç büyük gücün ülke profilleri hesaplanmıştır. Bu hesaplama sonucunda üç büyük ülke profillerinin birbirinden farklı özelliklere sahip olduğu ortaya çıkmıştır. ABD'nin teknolojik (T); Rusya'nın kaynaklar (K) ve Çin'in ise nüfus (N) değişkeni ile ön planda yer aldığı anlaşılmıştır. Bu kapsamda ABD, Çin ve Rusya'nın ülke profilleri sırasıyla 5 (T>K>N), 3 (N>T>K), 1 (K>N>T) olarak hesaplanmıştır. Üç büyük gücün farklı ülke profillerine sahip olması çok çeşitli uluslararası davranış kalıplarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Yanal baskı teorisi çerçevesinde ülke profilleri hesaplanan üç büyük gücün yanal baskısı incelendiğinde, Çin'in en çok yanal baskıya maruz kalan aktör olduğu ortaya çıkmıştır. Çin'in ekonomik ve teknolojik büyümesini ve aynı zamanda küresel alanda ekonomik gelişimini devam ettirebilmesi için kaynak ihtiyacını gidermesi gerekmektedir. Büyümenin getirdiği artan enerji ve pazar ihtiyacı Çin'in yeni kaynaklar ve tedarikçiler aramasına neden olmaktadır. Teknolojik ve ekonomik büyümenin getirdiği yanal baskı Çin'i kaynaklarını çeşitlendirmek ve güçlendirmek için Orta Asya, Orta Doğu ve

75 Natalia Rigol, "A Game of Giants: The Future of Sino-US Relations", *Harvard International Review*, Sayı: 27, No: 1, Spring 2005, ss. 32-34, s.32.

76 Rossbach, a.g.m., s.71.

77 Congressional Research Service Report, "U. S. Energy in the 21th Century: Primer, 16.03.2021. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46723>, p.3.

78 Thucydides Trap, Belfer Center, <https://www.belfercenter.org/thucydides-trap/overview-thucydides-trap>.

Afrika gibi bölgelerdeki devletlerle anlaşmalar yapmaya itmektedir. ABD'nin ise artan teknoloji kapasitesi ve nüfus verileri göz önüne alındığında kaynak ihtiyacının ABD üzerinde orta düzeyde bir yanal baskı yarattığı söylenebilir. Rusya'nın ise, kaynak zengini bir ülke olması onun yanal baskısının düşük olmasına neden olmaktadır. Bu yüzden Rusya'nın, uluslararası sistem içerisindeki baskın tutumunu yanal baskı teorisi ile açıklanmak yeterli olmaktadır.

Yanal baskı teorisi, ekonomik büyüme ve kaynak tüketimini bir devletin dış politikasıyla ilişkilendirir. Choucri ve North (1989), büyük güçler arasındaki etkileşimlerin, genellikle ileri teknoloji seviyelerinin teşvik ettiği yüksek yetenekler ve kaynak talepleri nedeniyle yüksek derecede yanal baskıya maruz kaldığını ve bu yüzden çatışmaya daha yatkın olma eğiliminde olduklarını savunmuşlardır. Yanal baskı teorisinin çerçevesine uygun olarak, günümüzde üç büyük gücün, kaynaklarını çeşitlendirme ve güvence altına alma ihtiyacının neden olduğu yanal baskı ile giderek birbirlerinin arka bahçelerine müdahale etmeleri durumu açıklanabilir.

Günümüz uluslararası konjonktüründe, yanal baskı ve bunun sınırların ötesindeki güç projeksiyonunun uluslararası karşılığı, en çok enerji kaynaklarında görülmüştür.⁷⁹ Bu yüzden, yanal baskı teorisi çatışma ve ittifak dönüşümlerini açıklamada bir potansiyel yaratmıştır. Yanal baskı teorisi açısından, kaynaklara ulaşım konusunda, göreceli kapasitelerinin izin verdiği ölçüde, uluslararası ve küresel sistemdeki herhangi bir devlet, belirli bir miktarda yanal baskı yaratabilir ve yaratması beklenebilir. Devletler arası rekabet ve devlet davranışları göz önüne alındığında enerji kaynakları, küresel gücün dağılımında önemli bir faktördür. Enerji kaynaklarının devletlerin kendi varlığını sürdürmesi için gerekli olması nedeniyle, enerji kaynaklarını kontrol eden devletlerin uluslararası sistemde bir güç avantajı bulunmakta ve bu da devletler arasında rekabete neden olmaktadır. Bu yüzden küresel etki için önemli itici güçlerden birisi de enerji kaynaklarıdır. Dünyanın büyük güçlerinin aynı zamanda küresel enerji pazarındaki en büyük oyuncular olması tesadüf değildir.⁸⁰ Choucri ve North'un Yanal Baskı teorisi, büyük güçlerin kendi enerji kaynağı taleplerini karşılamaya öncelik verdiklerini ve rekabet halindeki kaynak çıkarlarının olduğu bir ortamda etkileşim kurduklarını öne sürmektedir. Büyük güçler arasındaki kaynak rekabetinin boyutunun ortaya konması ise büyük güçlerin gelecekteki eylemlerine ışık tutması açısından önem arz etmektedir.

21. yüzyıl uluslararası siyasetinde üç büyük güç; askeri, ekonomik, bilim ve teknoloji potansiyelleri ve doğal kaynaklar gibi göstergelerin tamamı veya bir kısmı yönünden lider konumunda ülkelerdir. Çin ve ABD, mevcut

79 Mehdi Parvizi Amineh, *State, society and international relations in Asia*, Amsterdam University Press, 2010. s.246.

80 Loeffler, Shane. Energy and the Great Powers: The Future of Energy Relations. *Swarthmore International Relations Journal*, 2016, 1.1: 37-42.

görsel

Akademik
Bakış

267

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

dünya siyasi ve ekonomik düzeni çerçevesinde lider pozisyonunda yer alırken, Rusya ise nispeten yüksek bir siyasi manevra özgürlüğüne ve dünya düzeninin dönüşümü üzerinde kritik etkiye sahiptir. Bu yüzden, uluslararası sistem ABD-Çin-Rusya rekabet üçgeninden büyük ölçüde etkilenmekte ve kaynaklar, büyük güçlerin rekabetinde jeopolitik gerilim noktası olmaya devam etmektedir.

Kaynaklar

- ALLISON, Graham, "The New Spheres of Influence Sharing the Globe with Other Great Powers" *Foreign Affairs*, Sayı:99, Vol:2, 2020, s.30-40.
- AMINEH P. Mehdi - Guang. Yang, "China's geopolitical economy of energy security: a theoretical and conceptual exploration", *African and Asian Studies*, Sayı:17, Vol: 1-2, 2018, s.9-39.
- BADER, A. Jeffrey, "A framework for U.S. policy toward China", Brookings. 2016, <https://www.brookings.edu/research/a-framework-for-u-s-policy-toward-china-2/>.
- BECKLEY, Michael, "The Power of Nations: Measuring What Matters", *International Security*, Sayı, 43, Vol 2, 2018, s.7-44.
- BERIS, E. Robert, "Strengthening Russia's Influence in International Affairs, Part I: The Quest for Great Power Status", NTI, 13.07.2021, <https://www.nti.org/analysis/articles/strengthening-russias-influence-in-international-affairs-part-i-the-quest-for-great-power-status/>.
- BRIDGE, F. Roy - Roger Bullen, *The great powers and the European states system: 1814-1914*, Longman, London 2005.
- CALLEO, P. David, "The United States and the great powers", *World Policy Journal*, Sayı:16, Vol: 3, 1999, s.11-19.
- CHOUCRI, Nazli -Gaurav Agarwal, The Theory of Lateral Pressure Highlights of Quantification & Empirical Analysis, *SSRN Electronic Journal*, 2016. doi:10.2139/ssrn.2859712.
- CHOUCRI, Nazli -Robert C. North-Susumu Yamakage, *The Challenge of Japan Before World War II & After*, Abingdon: Routledge. 1992.
- CHOUCRI, Nazli -Robert C. North. 1975. *Nations in Conflict: National Growth and International Violence*, W. H. Freeman, San Francisco 1975.
- CHOUCRI, Nazli, *Cyberpolitics in international relations*. MIT press, Cambridge 2012.
- CLIFFORD, F. German, A tentative evaluation of world power, *Journal of conflict resolution*, Sayı: 4, Vol: 1, 1960, s.138-144.
- Congressional Research Service Report, "U. S. Energy in the 21th Century: Primer, 16.03.2021. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46723>.
- DAHL, Robert, "The Concept of Power", *Behavioral Science*, Sayı:2 Vol: 3, 1957, s.201-215.
- DANILOVIC, Vesna *When the stakes are high: Deterrence and conflict among major powers*, University of Michigan Press, 2002.
- DANNREUTHER, Roland, "International Relations Theories: Energy, Minerals and Conflict", *Polinares Working Paper*, Sayı: 8, 2010.
- DEUDNEY, Daniel, "The Case Against Linking Environmental Degradation and National Security." *Millennium* Sayı: 19, Vol:33, 1990, s.461-476.
- EMINUE, Okon, "International System and its Actors: An Appraisal", A. E. Ekpe, M. B. Abasiatai and O. Akpan (Eds.) *An Introduction to International Studies and World Politics*. Yaounde: Book House, 2012, s.201-241.
- FRAVEL, M. Taylor, "International relations theory and China's rise: Assessing China's potential for territorial expansion", *International Studies Review*, Sayı:10, Vol: 4, 2010, s.505-532.

görsel

- HAFEEZ, Malik (ed.). *The roles of the United States, Russia and China in the new world order*. Springer, 2016.
- JACKMAN, Nicholas, "Chinese Satellite Diplomacy: China's Strategic Weapon for Soft and Hard Power Gains", Wright State University, 2018.
- JERVIS, Robert, "Cooperation Under the Security Dilemma", *World Politics*, Sayı:30, Vol:2, 1978, s.167-214.
- JOHNSON, Richard, "Refugee camp security: decreasing vulnerability through demographic controls" *Journal of Refugee Studies*, Sayı: 24, Vol: 1, 2011, s.23-46.
- JONES, Bruce, "China and the return of great power strategic competition, Global China: Assessing China's Growing Role in the World", *The Brookings Institution*, Washington, DC 2020.
- IPEK, Niyazi, "Rusya-Japonya İlişkilerinde Kurul Adalari Sorununun Analizi", *International Journal of Social Inquiry*, 13.2: 645-680.
- KALEVI, J. Holsti, "The concept of power in the study of international relations", *Background*, Sayı:7, Vol:4, 1964, s.179-194.
- Levy, S. Jack, *Great Power Wars, 1495-1815, ICPSR 9955*, 1994.
- MANKOFF, Jeffrey, "The United States in a world of great power competition", *Journal of International Analytics*, Sayı: 11, Vol 3, 2020, s.78-94.
- MATEJ, Kandrik, "*The Case Against the Concept of Great Power Competition*", The Strategy Bridge, 30.06.2021. <https://thestategybridge.org/the-bridge/2021/6/30/the-case-against-the-concept-of-great-power-competition>.
- MCBRIDGE, James, *Building the New Silk Road*, Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/backgrounder/building-new-silk-road>.
- MEARSHEIMER, J. John, *The tragedy of great power politics*, W W Norton & Company, New York and London: 2001.
- MEDEIROS Evan S.-Michael S Chase, "Chinese Perspectives on the Sino-Russian Relationship", *National Bureau of Asian Research, NBR Special Report*, No. 66, July 2017.
- MILLER, Manjari Chatterjee, *Why Nations Rise: Narratives and the Path to Great Power*, Oxford University Press, New York 2021.
- MORGENTHAU, J. Hans, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Alfred A. Knopf, 6th Edition. New York 1985.
- MOSHES Arkady - Matti Nojonen, "Russia-China relations, Current state, alternative futures, and implications for the West", *The Finnish Institute of International Affairs*, Helsinki, 2011.
- National Security Strategy of the United States of America, *The White House*, December 2017, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.
- NIKITIN, Alexander, "A Twenty-First Century Concert of Powers—Promoting Great Power Multilateralism for the Post-Transatlantic Era", *Peace Research Institute Frankfurt (PRIF)*, 2014, https://www.hsfk.de/fileadmin/HSFK/hsfk_downloads/PolicyPaper_ATwentyFirstCenturyConcertofPowers.pdf.
- PARVIZI, Mehdi Amineh, *State, society and international relations in Asia*, Amsterdam University Press, 2010.
- RAY, S. Cline, *World Power Assessment: A Calculus of Strategic Drift*, Westview Press: Boulder, USA 1975.
- RICH, B. Paul, "Russia as a great power", *Small Wars & Insurgencies*, Sayı:20, Vol:2, 2009, s. 276-299.
- RIGOL, Natalia, "A Game of Giants: The Future of Sino-US Relations", *Harvard International Review*, Sayı: 27, No: 1, Spring 2005, s. 32-34.
- ROSSBACH, H. Niklas, "The Geopolitics of Russian Energy Gas, oil and the energy security of tomorrow", *FOI* (Swedish Defense Research Agency), Stockholm, 2018.
- Russian National Security Strategy, December 2015, <https://www.ieee.es/Galerias/fichero/>

görs

- [OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf](#).
- SHIVSHANKAR, Menon, *Order from Chaos, How great power competition has changed*, Brookings, 04.05.2015. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2015/05/04/how-great-power-competition-has-changed/>.
- SINGER, David, "The 'Correlates of War' Project: Interim Report and Rationale" *World Politics*, Sayı: 24, Vol: 2, 1972. s. 243-70.
- SINKKONEN, BART Gaens-Ville *Great-power Competition and the Rising US-China Rivalry: Towards a New Normal?*, Finnish Institute of International Affairs, 2020. https://www.fiaa.fi/wp-content/uploads/2020/09/report66_great-power-competition_rising-us-china-rivalry_web.pdf.
- STEEVES, Brye Butler - Helton Ricardo Ouriques, "Energy security: China and the United States and the divergence in renewable energy", *Contexto Internacional*, Sayı:38, 2016, s.643-662.
- SUNDGREN, Jan, "Lateral pressure theory as applied to global warming: an initial assessment", *International Political Science Review*, Sayı:14, Vol:1, 1993, s.87-102.
- SWAINE, D. Michael, "A Relationship Under Extreme Duress: U.S.-China Relations at a Crossroads", *Carnegie Endowment*, 2019. <https://carnegieendowment.org/2019/01/16/relationship-under-extreme-duress-u.s.-china-relations-at-crossroads-pub-78159>.
- THOMPSON, William R. - Rafael Reuveny, *Limits to globalization: North-South divergence*, Routledge, 2009.
- Thucydides Trap, Belfer Center, <https://www.belfercenter.org/thucydides-trap/overview-thucydides-trap>.
- WALTZ, Kenneth, "The Emerging Structure of International Politics," *International Security*, Sayı: 18, Vol:2, Autumn 1993, s. 44-79.
- WALTZ, Kenneth, *Theory of International Politics* McGraw Hill,, San Francisco 1979.
- WEIMAR, D. Niclas, "Sino-Indian power preponderance in maritime Asia: a (re-) source of conflict in the Indian Ocean and South China Sea", *Global Change, Peace & Security*, Sayı:25, Vol:1, 2013, s.5-26.
- WILS Annababette - Matilde Kamiya- NazlivChoucri, "Threats to sustainability: Simulating conflict within and between nations", *System Dynamics Review: The Journal of the System Dynamics Society*, Sayı 14, Summer- Fall 1998, s.129-162.
- World Superpowers 2022, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/world-superpowers>; <https://www.usnews.com/news/best-countries/rankings/power>.
- WRIGHT, Quincy, *A Study of War Vols 2*, University of Chicago Press, Chicago 1942.
- "Why China Cannot Rise Peacefully". YouTube video, 1:30:45, "Centre for International Policy Studies Ottawa," October 26, 2012, <https://m.youtube.com/watch?v=CXov7MkgPB4>.
- XIANGNING, Wu, "Technology, power, and uncontrolled great power strategic competition between China and the United States", *China International Strategy Review*, Sayı 2, Vol:1, 2020, s. 99-119.
- YERGIN, Daniel, *The Quest – Energy Security, and the Remaking of the Modern World*, Penguin Books, London 2012.
- ZHEWEN, Jiangi, "Civilization in international affairs: A review of Samuel Huntington's Clash of Civilizations" *Journal of Political Inquiry at New York University*, Spring, 2014.

Extended Abstract

International relations have always been characterized by the rivalry between powerful political entities. In this respect, the end of the 19th century was marked by the great powers' struggle for economic and military influence to have colonies, while in the 20th century, ideas about what it means to be a great power changed and the idea of having a colonial state was completely

gost

rejected. In the 21st century, although the international system has its own unique features, geopolitical power competition has begun to occur between great powers. Increasing geopolitical competition between great powers has begun to take place through proxies rather than directly confronting them in Ukraine, North Africa and the Middle East, and extending to the sea routes that carry the world's energy resources and trade. Therefore, it has become commonplace today to argue that the world has entered the era of great power competition in the 21st century.

Given that competition for power and influence is a general feature of politics between states, lateral pressure theory points to intersections between spheres of influence that cause conflicts. In their studies on the long-term causes of World War I, the dynamics between national growth and international competition were tried to be explained in the lateral pressure theory developed by Nazli Choucri and Robert C. North. When Choucri and North formulate the theory of lateral pressure in qualitative and quantitative terms, the process of lateral pressure caused by the need for resources due to population and technological growth can cause conflicts when the interests of two or more great powers intersect. However, they found that the strength of a country's lateral pressure is positively correlated with that country's capacity and strength. They argued that the stronger the lateral pressure of a country, the more likely it is to intensify competition and thus arms races, crises and war.

Powerful states are in conflict with other powerful states as they seek the resources needed for economic and technological expansion. Therefore, the competition for geopolitical power stemming from the need for resources leads to more confrontation between great powers. China's increasing need for resources pushes China to be more assertive in international politics. China's economic power is growing and it seeks to broaden its political base as it seeks to protect and affirm its interests. The fact that there has not been a conflict of interest between China and the USA so far is that China does not challenge the US interests too much and that the US accepts the status quo in the international system. The USA, on the other hand, closely follows China's development of ties with energy-rich states within a hegemonic great structure that it dominates. Russia's energy sector, which is its primary power source, risks undermining its great power status in the long run as it challenges the great order. The fact that the USA is on the way from an unexpectedly increasing energy dependency to an oil and gas exporter causes a change in the model of global energy flows. Between 2000 and 2019, US energy production increased by 42%, replacing the previous position of the US as a growing energy importer.

As stated in the Thucydides trap theory, when a rising power threatens to overthrow a dominant power, the most likely outcome is conflict. The search for energy-based resources between great powers shows that it is inevitable to increase tensions between countries. In terms of the lateral pressure theory, it is seen that the need for resources creates pressure in both countries, considering the increasing technological capacities and population dynamics of China and the USA.

In the 21st century international politics, the three great powers are the leading countries in terms of all or some of the indicators such as military, economic, science and technology potentials and natural resources. China and the United States occupy leading positions within the framework of the current or future world political and economic order, while Russia has a relatively high freedom of political maneuvering and the opportunity for critical influence on the transformation of the world order. Therefore, the international system is heavily influenced by the USA-China-Russia rivalry triangle.

Yayın

Akademik
Bakış

271

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023